

ראווה וראי¹

נתן אלתרמן

צריך "האהל" (ישנם פאראדוכסים מילוליים שהם אקסיומות לבביות) רוצה ודאי להיות כעת רכבת, או אניה, או משהרעל-גלגלים. לנסוע. בני-אדם היוצאים לדרך רחוקה מתמאגנטים ברגעי הפרידה וכל נסורת האהבות, השנאות וההערכות שנתפזרה מסביבם, מתקבצת אצל קטביהם ונהפכת לגוש אחד, שלם ומלוכד, של הרגשת היש הקיים, הקיים והעתיד להיעתק ממקומו, להיות חסר.

אין צליל עשיר בהדים כצליל התיאטרון ואין כמוהו עלול להטעות ולהולך שולל. ריבוי גוני הספקטרום המהווים את האור הלבן של מהות הבמה, המספר העצום של כוחות יחידים המניעים את המנוף האחד שלה, - כל זה צריך לחייב את הצופה ואת המבקר לריכוז מאכסימאלי, להתגבשות החושים עד היותם עדשה משברת-קרניים, אוצרת נקודת-שריפה אחת ויחידה, מתיכה ומצרפת את כל מה שהיה חי ודיבר והתנועע בין צבעי הקלעים, מול אורות הראמפה, תחת כיפת השמימיות המותנית (והאמיתית מאוד מפני היותה משוערת ברגש) על קרשי הארעיות ההכרחית (והמתבטלת מאליה מפני היותה נשכחת מלב).

אין כאמנות התיאטרון מלאכותית בפועל המעשה וטבעית בכוח ההשפעה. ערנות חושים קיצונית דרושה בכדי לטעום אותה, על כל דמיה ובשריה הדשנים, ורק ממדרגת תרבות גבוהה ביותר מותר להסתכל בה בעין מבקרת ופסקנית. אבל דווקא ביחס אליה, ודווקא על-פירוב, נהפך החזון לתענוג-ראווה והביקורת לחובה קלה ומשעשעת.

הבמה היא מרווחת יותר מן הספר ורבה יותר מן הבד המצוייר. האמוציה והביקורת נכנסות לתוכה מלוא קומתן, בלי לכוף אפילו מתוך חובת הכרח, הנהפכת לפעמים

¹ פורסם ב'טורים', שנה א, גל' לב-לג ("ד בניסן תרצ"ד, 30 במארס 1934), עמ' 14

לחובת כבוד. השלילה יורדת למדרגת נזיפה ביתית וההתפעלות אינה עוברת את גבול טפיחת השכם. הן נוהגות בה דרך חירות שמקומה רק בחדרי-חדרים או ברשות הרבים.

והלא כזו היא באמת - פתוחה לכול ומובדלת מכול גם יחד. הפומביות, שהיא לוואי הכרחי לתיאטרון, משלבת תופעותיו בחיי הרחוב, העיר, הארץ, עוטפת אותו בלבושי הציבוריות והאקטואליות. עובדה זו היתה יכולה להיות לו כליל גאוה ואושר אמיתי, לולא הסתירו קליפות הפומביות, מתוך הכרח שאין למנעו, את ניצוץ היחוד שבו, את הגרעין המפרה של השפעתו על הפרט, על הנפש האנושית, המכוסה גם היא כמוהו באבק הדעות והאמונות הרחוביות, ההיסטוריות, היום-יומיות, שנעשו לו לחס-חוק במקום להיות רק מנה אחת בסעודת-חיים מגוונת.

לעתים רחוקות, בחסד ההכשרה, הרצון והמקרה, נפרצת חומה כפולה זו שבין פְּנים הצופה ופְּנים הבמה. לעתים רחוקות מרגיש אדם את עצמו בלב התיאטרון ואת התיאטרון בלב עצמו. בעד נס קטן שכזה אין משלמים אפילו במחאות-כפיים. הוא נשאר תקוע ואבוד בין שכחון לשכחון, בין התנכרות להתנכרות. לכן ישנה תמיד, כמעט תמיד, תקווה רוטטת במסך העולה ועצב שוקע ונקפא במסך היורד.

קאליבאן זה של בורות אגבית, של היסח-לב מן העיקר, של התנכרות וקירבה כאחת, צוחק במלוא פרצופו גם מתוך אספקלריית "האהל". הטראגדיה של תיאטרון יתום מרוב אבות ואמהות לא פסחה גם עליו. יתר-על-כן, נימות-לוואי רבות, מיוחדות, ארצישראליות, נוספו עליה כאן, טישטשו את עצמותה העירומה ועשו אותה ארסית ומזיקה יותר.

הארץ העולה בגרם הבנין וההתהוות מאבדת תמיד את חוש ההערכה וההבחנה לגבי נכסיה המתרבים, הנולדים, המתחדשים עם כל צעד קדימה, עם כל מאמץ של התעלות, רק לאחר שיוסרו הפיגומים ויתייבש הטיח מבחוץ יבואו סדר ומשטר גם בפנים הבית. עד אז הכול נערם זה על גב זה וזה אצל זה, הכל זוכה לאהבה אחת - אהבת רכוש, אהבת בנין.

יש להבין ולהודות, כי שמחה אחת, שמחה ממין אחד, מקבלת כאן את בית-החרושת ואת התיאטרון, את התוצרת הלאומית ואת המחזה האמנותי, עובדה זו, האוצרת בקרבה, כאמור אפשרות של קירבת-אהבה עילאית, אידיאלית, לכל תופעה אמנותית, נהפכת גם כאן לרועץ ולחומה בין אמת הבמה ואמת העולם. גם דגל המעמד שהונף מעל ל"אהל" ושאינו, בעצם, אלא סימן לחתירה בכיוון מסוים בעומק האנושי ולא

בשטח הסוציאלי, מושך אליו את העין ומשכיח ממנה את צמאונה לבאר החבויה, הן בהיותה נושאת מים חיים והן בהיותה ריקה ומעופרת.

ועל גבי תבלולים אלה של זרות נסתרת מדעת ומלב משתזרים, למרבה הסנוורים, קורי יום־יום של יחסים ומצבים בנוסח המקום והתנאים.

מפאת צרות הגבולים וצמצום השטח ממלאות בנות־ההד, התפלות לגבי עבודת היצירה, את כל החלל. הן נעשות עיקר, הן חודרות בהכרח לעומק ההרגשות וההכרה, וכל אדם, אם ירצה ואם לא ירצה, מחויב להיכנע להן בבואו להעריך באופן אישי צרוף את אשר נוצר לעיניו ולמענו.

יציאתו של "האהל" לחוץ־לארץ היא בשבילו לא רק הפגנה ומלחמת־כיבוש, אלא גם שחרור, פריקת עול, התנערות מעפר תנאים שנערמו ונתהדקו סביבו בתוקף גורליות הכרחית. שם, באוויר הבתולי של זרות, של ראייה ראשונה, של התיילדות מחדש, יעמדו התיאטרון והצופה זה מול זה בכל מערומיהם ותמימותם. "האהל" ישתקף באספקלריות־לב חדשות, נקיות מאבק ומבקיעים. עליו לדעת כי הוא יוצא הפעם לא רק להראות, אלא גם לראות את עצמו.